

Export på ohållbara grunder?

En idékritisk analys av argumenten för Sveriges export av krigsmateriel

Abstract

The idea behind Sweden's export of war material consists of two main arguments. The first is based in Sweden's policy on neutrality and states that export is needed to enable independence for Sweden's defence. The second is that the export leads to many jobs in rural areas in Sweden and that a ban would lead to large unemployment. This thesis examines these two arguments by applying an idea critical analysis. The focus for the analysis is to validate the sustainability in the arguments in favour of Sweden's export of war material. The empirical material mostly being used in the analysis are official documents from the Swedish government, parliament and Armed Forces and from international organizations such as the EU. This material is balanced with news articles from established media in Sweden. The analysis shows that Sweden in practice does not follow all criteria for being a neutral state, that Sweden's defence is not independent and that a ban on the export of war material would lead to unemployment in rural areas. The conclusions are that the arguments based on Sweden's neutrality policy is not sustainable, but that the arguments about unemployment in rural areas are more durable.

Nyckelord: Vapenexport, idékritik, neutralitet, alliansfrihet, sysselsättning.

Antal ord: 9983

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problem och syfte	1
1.2	Bakgrund	2
1.3	Tidigare forskning	3
1.4	Avgränsningar och disposition	4
2	Idékritik: Metod, begrepp, material	5
2.1	Idékritik som metod	5
2.2	Teoretiskt ramverk	6
2.2.1	Neutralitet och alliansfrihet	6
2.2.2	Kommuners sårbarhet	7
2.3	Material	8
3	Argument för exporten	10
3.1	Neutralitet och alliansfrihet	10
3.2	Sysselsättning	11
4	Analys	13
4.1	Neutralitet och alliansfrihet	13
4.1.1	Försvarssamarbete i Europa	13
4.1.2	Samarbeten utanför Europa	15
4.1.3	Internationell industri	17
4.2	Sysselsättning	18
4.2.1	Antal anställda	19
4.2.2	Karlskoga – ett exempel	20
5	Slutsats	22
5.1	Framtida forskning	23
5.2	Avslutande diskussion	24
6	Referenser	25
6.1	Primärkällor	25
6.2	Sekundärkällor	27

Förkortningar

EU	Europeiska unionen
ISP	Inspektionen för strategiska produkter
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NORDEFECO	Nordic Defence Cooperation
OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
PESCO	Permanent Structured Cooperation
PFF	Partnerskap för fred
SCB	Statistiska centralbyrån

1 Inledning

Boforsaffären 1987. Saudiaffären 2012. En krigsmaterielinspektör påkörd av ett tunnelbanetåg i centrala Stockholm (Spängs 2014). Saabanställda som dör under oklara omständigheter (Carlsson & Sköld 2018). En majoritet bland befolkningen som inte vill se en export av vapen till diktaturer (Benigh 2012). Sveriges vapenexport har fört med sig skandaler och heta debatter. Politiska beslut kring exporten är allvarliga och stora. Morgan Johansson, ministern med högsta ansvar för Sveriges vapenexport, sa senast i år (prot. 2017/18:76, §8, anf. 17):

Till syvende och sist handlar de här frågorna om krig och fred, liv och död.

För att något så kontroversiellt ska tillåtas krävs argument som håller måttet och baserar sig på en sann bild av verkligheten. I denna uppsats ska jag undersöka om argumenten för Sveriges vapenexport gör det.

1.1 Problem och syfte

Idén bakom Sveriges export av krigsmateriel utgörs av två huvudsakliga argument. Det ena, som är den bakomliggande orsaken till att Sverige exporterar vapen, grundar sig i landets neutralitetspolitik. Sveriges utrikespolitiska linje under och efter världskrigen har varit att landet ska vara neutralt och alliansfritt. För att vara det måste Sverige ha ett självständigt försvar, men det svenska försvaret har inte ett tillräckligt stort behov av krigsmateriel för att försvarsindustrin ska gå runt. Alltså måste export möjliggöras. Då flera vapenfabriker har hamnat i småstäder och blivit viktiga för sysselsättningen där, har det andra argumentet vuxit fram. Att förbjuda vapenexport skulle innebära att många av dessa fabriker läggs ner, och således hög arbetslöshet på landsbygden.

Syftet med min uppsats är att utifrån en idékritisk analys granska dessa argument för att se om idén bakom Sveriges vapenexport är empiriskt hållbar, alltså att de påståenden som görs i argumentationen är sanna (se avsnitt 2.1). Fallet är intressant för att Sverige ofta vill utmärka sig som en stark röst för fred, men samtidigt är en av världens största vapenexportörer (Olsson 2018). Det är då intressant att se på vilka argument som lyfts för denna export. Att därtill med idékritisk metod pröva argumenten ger debatten ett tänkvärt perspektiv. Om argumenten håller utifrån den idékritiska analysen så väcks en intressant diskussion kring vad som händer när olika värden står mot varandra, i det här fallet fred och vapenexport. Om de inte håller så väcks frågor kring rättfärdigande, kan vapenexporten överhuvudtaget rättfärdigas om idén bakom den inte är

empiriskt hållbar? Min förhoppning är att mina resultat kan väcka dessa diskussioner, även om den inte kan besvara fler frågor än den som ställs för just denna studie, nämligen:

Är argumenten för Sveriges vapenexport hållbara utifrån en idékritisk analys?

1.2 Bakgrund

Sveriges lag om krigsmateriel (SFS 1992:1300) säger att tillverkning, tillhandahållande och utförelse av krigsmateriel inte får ske utan tillstånd. Tillstånd beviljas endast av den statliga myndigheten Inspektionen för strategiska produkter, ISP, som bland annat har som uppgift att kontrollera Sveriges export av krigsmateriel (ISP 2018a). Tillstånd får enligt lagen endast ges "om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt" (SFS 1992:1300). År 2016 blev resultatet av denna lag och ISP:s arbete att Sverige exporterade krigsmateriel till 55 länder. Exporten omfattade ungefär elva miljarder kronor, vilket motsvarade cirka 0,92 procent av Sveriges totala varuexport det året (Regeringens skrivelse 2016/17:114, s. 42 & 49-51). Branschens viktigaste orter är Örnsköldsvik, Linköping, Karlskoga och Karlskrona (Åkerström 2016, s. 54).

Den 15 april 2018 infördes en lagändring om skärpt exportkontroll av krigsmateriel. Denna lagändring innebär bland annat att när ISP beviljar tillstånd om export så ska de ta hänsyn till om mottagarlandet uppfyller ett demokrati-kriterium (ISP 2018b). Jag kommer inte att beskriva denna lagändring närmare, då den inte påverkar min undersökning avsevärt.

Det förekommer en del olika benämningar på exporten av krigsmateriel. Åkerström (2016, s. 66) menar att det som oftast används i debatten är vapenexport, men att export av försvarsmateriel också används. Fastän dessa begrepp ibland används synonymt så skiljer de sig från varandra. Åkerström (2016, s. 67) lyfter att begreppet vapenexport kan vara begränsande då det kan verka som att det endast är faktiska vapen som exporteras. Då ingår inte till exempel radarsystem och annan materiel som har syftet att användas i krig. Begreppet krigsmateriel omfattar allt materiel som är konstruerat för att användas i militärt bruk. Krigsmateriel delas upp i kategorierna krigsmateriel för strid, övrigt krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Försvarsmateriel är ett ännu bredare begrepp och innefattar förutom det ovanstående annat som används av försvaret, till exempel kläder, tält och mat (Åkerström 2016, s. 62-63 & 66-67). För läsbarhetens skull kommer jag att omväxlande använda begreppen vapenexport och export av krigsmateriel. Läsaren bör därför vara medveten om att det som formellt sett ingår i definitionen för krigsmateriel också ingår i denna uppsats användande av begreppet vapenexport. Då det inte är försvarsmateriel jag syftar till i min studie kommer jag inte att använda det begreppet. Dock förekommer begreppet försvarsindustri, eftersom vapenexporten är en del av denna.

1.3 Tidigare forskning

Sveriges vapenexport som ämne har angripits från olika håll i forskningen, både vad gäller disciplin och frågeställning. Det mesta är fallstudier kring specifika vapenaffärer eller argumentationsanalyser av debatten kring exporten.

Bland fallstudierna har Sveriges vapenexport till specifika länder lyfts för att belysa olika problemställningar. Fokus har till exempel varit på konflikten mellan Sveriges olika roller som humanitär stormakt och vapenexportör (Asplund 2015) eller huruvida den reella politiken stämmer överens med de regelverk och riktlinjer som finns för exporten (Andersson & Skoglund 2013). Exempel på fall som har studerats är Sveriges vapenexport till Saudiarabien (Andersson & Skoglund 2013 och Asplund 2015), Pakistan och Ryssland (Ericsson 2008) och till USA under Irakkriget (Svensson & Ydringer 2006).

De allra flesta argumentationsanalyser jag har stött på beskriver debatten kring Sveriges vapenexport och de olika argument som förs. Det som har varit av intresse har varit om aktörens roll¹ påverkar argumentationen (Månsson & Rönnlund 2014); att beskriva hur olika eller ena sidan av debatten resonerar och argumenterar (Ingolfsson 2012; Neskovic 2011 och Rosengren 2011); samt att utifrån en beskrivande analys ge konkreta förslag på hur argumentationen eller förslag till lagändring skulle vara bättre (Olsson 2016).

Det finns också exempel på studier som inte håller sig strikt till dessa kategorier. Några av dem är frågan om hur Sveriges vapenexport är förenlig med regeringens uttalade feministiska utrikespolitik (Lodin & Werner 2016); att ge ämnet ett juridiskt perspektiv genom att granska vapenexportens riktlinjer, sekretess och beslutsprocess (Ekberg 2015); att analysera hur lagstiftningsarbetet har påverkats av New Public Management (Bergström 2017); att redogöra för exportens utveckling ur ett historiskt perspektiv (Sirelius 2012); eller att angripa ämnet genom att se på hur svensk nyhetspress framställer vapenexporten (Lachmann 2011).

Min uppsats positionerar sig mer i argumentationskategorin än fallstudiekategorin, då det är argument jag intresserar mig för och inte specifika exportfall. Dock är en beskrivande argumentationsanalys inte av intresse för denna uppsats. Det finns en tydlig kärna för vad som har drivit de allra flesta av nämnda forskare till att skriva om just Sveriges vapenexport. Kärnan är konflikten mellan Sveriges fredliga linje i utrikespolitiken och att landet samtidigt beskrivs som en av världens största vapenexportörer. Flera av ovanstående exempel har presenterat argumenten för exporten och redogjort för hur exporten har motiverats och rättfärdigats. Trots det har ingen av dem granskat sanningshalten i denna argumentation. Jag vill fylla denna lucka i forskningsfältet genom att förutom att presentera argumenten för exporten, ta steget längre och empiriskt pröva hållbarheten i dem.

¹ Till exempel utifrån politisk färg eller om aktören är i oppositions- eller regeringsställning.

1.4 Avgränsningar och disposition

Syftet med denna uppsats är inte att förklara bakomliggande orsaker till Sveriges vapenexport eller normativt diskutera hur Sverige bör agera i detta fall. Det är visserligen intressant med normativa diskussioner kring hur kontroversiella beslut rättfärdigas, men det kräver ett ställningstagande kring normer som inte är relevant för uppsatsens syfte. Studien är empiriskt inriktad och prövar hållbarheten i idén bakom exporten. Därför är det inte heller intressant att undersöka den sida i debatten som är emot Sveriges vapenexport. Det är inte hållbarheten i de argument som används där som jag vill undersöka i denna uppsats, utan här har jag begränsat mig till att endast lyfta de argument som används för exporten. Det är därför viktigt för läsaren att vara medveten om att det finns fler sidor i debatten än de som lyfts i denna uppsats.

För att denna studie ska ha relevans i dagens debatt kring vapenexporten har jag valt att begränsa den empiriska prövningen till en tidsram kring de två senaste regeringarna i Sverige, alltså regeringen Reinfeldt år 2010-2014 och regeringen Löfven år 2014-2018. Då den tidigare var borgerligt styrd och den nuvarande består av Socialdemokraterna och Miljöpartiet undviker jag då att resultatet av studien är beroende av vilken politisk färg styret i Sverige har under den tidsperiod som uppsatsen täcker. När det gäller att beskriva den argumentation som ligger bakom Sveriges vapenexport är tidsperspektivet dock större, eftersom idén bakom exporten har rötter mycket längre bakåt i tiden än till år 2010.

Efter detta inledande kapitel följer ett kapitel om idékritik. I **kapitel två** beskriver jag således metoden och förklarar hur den kommer att användas i denna uppsats. Här ges ett teoretiskt ramverk för analysen samt en diskussion kring materialurvalet och vilka risker en idékritisk studie för med sig kring materialets och min egen tendens.

I **kapitel tre** redogör jag för de främsta argument som används för att Sverige ska exportera krigsmateriel. De två främsta argumenten gäller Sverige som neutralt och alliansfritt samt hur sysselsättningen i Sverige påverkas av vapenindustrin. Det finns fler argument för exporten, men eftersom det framförallt är dessa två som mest frekvent förekommer i debatten har jag valt att göra en djupare analys av dem.

Det **fjärde kapitlet** är den empiriska hållbarhetsprövningen av argumenten för Sveriges vapenexport. Här tillämpar jag den idékritiska modellen på det valda fallet och testar de verklighetspåståenden som togs upp under kapitel tre med mitt empiriska material. Kapitlets olika delar följer samma rubriksättning som kapitel tre, så att det ska vara lätt att följa vilken idé som analyseras.

Kapitel fem är uppsatsens sista kapitel där jag sammanfattar resultatet av min analys och drar slutsatser utifrån detta resultat. Jag sätter in min studie i det större sammanhanget kring vapenexport, ger förslag på vidare forskning i området och tar upp möjlig kritik mot mina slutsatser. Här för jag också en avslutande diskussion kring vad mina resultat får för konsekvenser för argumentationen kring Sveriges vapenexport.

2 Idékritik: Metod, begrepp, material

Idékritik härleds ofta till Herbert Tingsten (Beckman 2007, s. 55-56). Hans forskning byggde på att utröna vilka verklighetsomdömen de stora ideologierna byggde sina idéer på och pröva om dessa stämde överens med den faktiska verkligheten. Han menade att nästan samtliga stora ideologier byggde på påståenden om verkligheten som inte var empiriskt sanna och förkastade därför deras idéer (Tingsten 1941). Evert Vedung (1977) vidareutvecklade idékritiken som metod och även han fokuserade på den verklighetsbild som idéer grundade sig på. Idékritiken är empiridriven och utgångspunkten är att idéer och påståenden kan prövas empiriskt. Tanken är alltså att lämna de teoretiska diskussionerna om idéer och istället pröva deras empiriska hållbarhet. Enkelt sagt, om en idé grundar sig på en verklighetsuppfattning som inte är sann så håller inte den idén och då borde den förkastas (Beckman 2007, s. 55-56; Tingsten 1941).

Således är teoretiskt material sekundärt och ibland till och med irrelevant i en idékritisk studie, då det är empirin som står i centrum. Jag kommer därför inte att ägna någon större del av min studie åt teoretiska diskussioner, däremot krävs ett teoretiskt ramverk för de begrepp och definitioner som diskuteras i uppsatsen. Därför kommer jag i detta kapitel att definiera begreppet neutralitet och lyfta studier kring sysselsättning i svenska småorter. Jag börjar dock med att mer ingående beskriva idékritiken som metod. Kapitlet avslutas med en diskussion kring mitt val av material.

2.1 Idékritik som metod

Ludvig Beckman (2007, s. 55-58) menar att idékritikens ambition är att "förklara vilka skäl för och emot en uppfattning som är acceptabla" och därför prövar idéers giltighet, hållbarhet och rimlighet. I denna uppsats kommer jag att använda mig av idékritikens hållbarhetsprövning, som handlar om att testa påståendet empiriskt. Att ett påstående är hållbart innebär att det är sant (Beckman 2007, s. 69). Jag ska pröva sanningshalten i de verklighetspåståenden som görs i argumentationen för Sveriges vapenexport i tre steg. Dessa steg bygger på de modeller för idékritik som Tingsten, Vedung och Beckman har tagit fram (se t.ex. Beckman 2007, s. 65-68; Tingsten 1941 och Vedung 1977, s. 147).

Det **första steget** (kapitel 3: Argument för exporten) är att beskriva idén bakom vapenexporten. Jag kommer i detta steg att redovisa vilka påståenden om verkligheten som argumenten för exporten grundar sig i.

Det **andra steget** (kapitel 4: Analys) är själva analysen där jag tillämpar den idékritiska modellen och hållbarhetsprövningen på fallet. Jag testar alltså argumentens verklighetspåståenden med empiriskt material.

Det **tredje steget** (kapitel 5: Slutsats) är mina slutsatser där jag utifrån resultatet av analysen avgör om argumentationen för exporten är hållbar eller inte.

2.2 Teoretiskt ramverk

I begreppsbildningen för denna uppsats har jag tagit hjälp av forskningen, för att ha en teoretisk grund att stå på. Det jag främst har sökt stöd för i tidigare studier är en tydlig definition av neutralitet, samt studier om mindre kommuners beroende av olika industrier och företag. Det första avsnittet handlar således om begreppet neutralitet och det andra om vad som gör mindre kommuner i Sverige sårbara vad gäller sysselsättning.

2.2.1 Neutralitet och alliansfrihet

Enkelt sagt så är en stat som inte deltar i ett krig mellan andra stater automatiskt en neutral stat (Lindholm 2008, s. 188). Neutralitet gäller endast då krig sker mellan andra stater, men det finns länder som har uttryckt sig som neutrala även i fredstid. Dessa delas in i permanent neutrala stater och faktiskt permanent neutrala stater. Skillnaden är att de förra uttryckligen är permanent neutrala och omfattas av internationella regler för neutralitet, medan de senare inte har lagstadgad neutralitet men i praktiken ses som neutrala även i fredstid. Sverige är ett exempel på den senare sorten (Neuhold 1988, s. 98-99). Det betyder att Sverige till stor del följer samma neutralitetspolitik som stater med permanent neutralitet, vilken bygger på regler som även gäller i fredstid. Reglerna uttrycks i Haagkonventionerna fem och tretton från år 1907 (SOU 2010:22, s. 48-53 & 67-75) och handlar bland annat om att den neutrala staten ska ”göra allt för att inte bli indragen i ett krig och *underlåta* allt som skulle kunna leda till att den dras in i ett krig” (Lindholm 2008, s. 189, författarens kursivering). Utifrån Haagkonventionerna (SOU 2010:22, s. 48-53 & 67-75), Lindholm (2008, s. 209-210) och Neuhold (1988, s. 98-99) kan dessa regler sammanfattas som att en neutral stat inte kan:

- Vara medlem eller observatör i NATO, utan ska stå utanför militära allianser.
- Diskutera eller planera en gemensam försvarspolitik med andra stater, komma överens om ett militärt samarbete om staten skulle anfallas eller samverka med en militär allians som NATO. Detta skulle gå emot kravet på både formell och reell alliansfrihet.

- Föra en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik med andra stater om denna medför sanktioner mot en krigförande stat.
- Delta i fredsbevarande operationer ledda av en militär allians.
- Ingå i ekonomiska samarbeten eller övernationella ekonomiska organisationer som äventyrar statens oberoende.

Neutralitetens lagar gäller inte längre om staten själv blir militärt angripen. Om en annan stat skulle attackera Sverige så gäller istället krigets lagar och Sverige kan då få hjälp av utomstående stater att försvara sig utan att det strider mot neutraliteten. Det är också viktigt att understryka att neutralitet gäller försvars-, säkerhets-, utrikes- och handelspolitik, inte åsikter, ideologi eller moral (Lindholm 2008, s. 236 & 240).

Angående vapenexport så uttrycker neutralitetsrätten en skillnad mellan den neutrala staten och dess medborgare. Vid händelse av krig så får en neutral stat inte under några omständigheter skänka eller sälja vapen till någon av de krigförande parterna. Det betyder att Sverige inte kan ses som en neutral stat om vapenexport till någon krigförande aktör sker. Dock är staten inte skyldig att förbjuda dess medborgare att göra det. Sverige har valt att ha en restriktion kring exporten som är mycket striktare än vad neutralitetsrätten kräver, då ingen medborgare får exportera vapen utan statligt tillstånd (Lindholm 2008, s. 143-145 & 150).

Eftersom Sverige inte är en uttalad permanent neutral stat och neutraliteten inte nämns i grundlagen så är landet inte lika strikt förbundet till neutralitetspolitik som stater som är uttalat permanent neutrala. Det är inte heller något nytt att ifrågasätta neutraliteten (se till exempel Davis 2002, Lindholm 2008, Neuhold 1988 och Åkerström 2016). Eftersom jag i denna studie studerar argumentationen för vapenexporten, där förespråkare själva hänvisar till en bild av Sverige som neutralt (se avsnitt 4.1), så utgår jag ändå i denna studie från bilden av Sverige som en neutral stat. Jag kommer därför i min analys att använda mig av den definition av en neutral stat som har givits ovan.

2.2.2 Kommuners sårbarhet

Teknologisk utveckling, modernisering och globalisering antas vara avgörande för förändringen av Sveriges landsbygd. Dessa tre övergripande globala förändringar har medfört en övergång i Sverige från ett industrisamhälle till ett service-samhälle, en övergång som har haft olika effekter på olika platser i landet. Vissa orter på landsbygden har dragit till sig företag inom service- och tjänstesektorn och upplevt tillväxt, medan andra som varit mer beroende av industrier har mötts av utflyttningar och nedgång i ekonomin (Hedlund 2017, s. iv-v). En rapport från Tillväxtverket och Svenskt Näringsliv visar att kommuner som varit beroende av företag inom specifika branscher är fortsatt sårbara, men att det finns kommuner

som blir starkare. Sårbarheten² beror också till stor del på hur många företag en kommun är beroende av. Om få företag har många heltidstjänster och höga löner i en kommun så är den kommunen mer sårbar än en där heltidstjänster med höga löner är fördelade på flera olika företag (Axelsson & Bornefalk 2016, s. 13).

När en mindre kommun förlorar arbetstillfällena är det viktigt för kommunens överlevnad att dessa ersätts med nya, eftersom skattebasen då äventyras och kommunens verksamhet förlorar sin ekonomiska bas (Axelsson & Bornefalk 2016, s. 3). Forskning visar dessutom på ett övergripande bosättningsmönster som säger att människor väljer bostadsort beroende av om det finns jobb inom pendlingsavstånd eller inte (Hedlund 2017, s. iv). Detta styrks av ovan nämnda rapport där ökad pendling har visat sig spela en stor roll i den minskade sårbarheten bland Sveriges kommuner (Axelsson & Bornefalk 2016, s. 4).

Two exempel på kommuner där det har gått olika bra vid stora nedläggningar är Trollhättan och Pajala. Då Saab i Trollhättan år 2011 gick i konkurs förlorade 3064 personer sina jobb och det slog hårt mot hela kommunen (Lavén 2015). När Northland Resources stängde igen sin gruvdrift i Pajala med omnejd år 2014 drabbades kommunen hårt, då cirka 1000 arbetstillfällena försvann och många flyttade från regionen (Emanuelsson m.fl. 2014, s. 36 & 40). I tidigare nämnda rapport lyfts Trollhättan som ett positivt exempel, då kommunen har gått från medelhög sårbarhet till ingen sårbarhet alls, medan Pajala klassas som en kommun med medelhög sårbarhet (Axelsson & Bornefalk 2016, s. 25 & 35).

En kommuns sårbarhet beror alltså på flera olika faktorer och en nedläggning av betydande företag i specifika kommuner kommer att ha olika stora effekter beroende på dessa faktorer. Denna uppsats kan inte ta samtliga dessa faktorer i beräkning för samtliga kommuner som berörs av vapenindustrin, men nämnda undersökningar utgör ändå bra stöd i min analys av hur sysselsättningen i mindre orter påverkas av vapenexporten. I sammanhanget kan också nämnas att rapporten klassar tre av de fyra viktigaste vapenkommunerna (se avsnitt 1.2) som icke sårbara, endast Karlskoga listas med medelhög sårbarhet (Axelsson & Bornefalk 2016, s. 35, 37 & 39). Därför kommer jag att lyfta Karlskoga som ett exempel i min analys.

2.3 Material

Jag har i största möjliga mån använt offentligt tryck, såsom riksdagsprotokoll, lagtexter och material utgivet av statliga myndigheter. Vad gäller det försvarsarbete som utförs så har jag främst använt mig av den information som står på Försvarsmaktens egen hemsida. Gällande Sveriges förda försvarspolitik har jag tittat på regeringens officiella hemsida samt debattartiklar skrivna av företrädare för regeringen. Problemet med detta material är att avsändaren kan ha en tendens

² Rapportens rangordning är genuin, medelhög, måttlig eller ingen sårbarhet.

att vilja framställa sig själv i god dager. Regeringen och statliga myndigheter behöver folkets förtroende och detta kan skapas genom att förmedla en positiv bild av de olika aktörernas verksamhet. Dessutom uppdateras hemsidan utifrån den nuvarande regeringens arbete, så den representeras alltid av sittande regering och inte av föregående regeringar. Jag har försökt att kompensera detta genom att använda citat och material från företrädare för föregående regering. Dels har jag använt mig av regeringens eget material för att hitta argument för exporten och eftersom det är argument och idéer som jag studerar i denna uppsats så är material där åsikter uttrycks inte ett hinder för min studie. Dels har jag använt detta material för att hitta information om Sveriges olika samarbeten, något som jag har kompletterat med nyhetsartiklar för att få en så klar och sann bild av verkligheten som möjligt.

I hållbarhetsprövningen har jag använt mig av nyhetsartiklar från etablerade media, främst SVT Nyheter, Sveriges Radio, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. De första två har i sitt uppdrag som del av Sveriges Public service krav på att förhålla sig neutrala och göra objektiva granskningar av samtiden. De två andra har förvisso politisk färg, men då jag endast har använt mig av deras nyhetsartiklar och inte ledarsidor kan de ses som trovärdiga källor för en empirisk granskning av verkligheten. När jag har använt mig av statistik har jag vänt mig till Statistiska centralbyrån, SCB, för att få så trovärdiga siffror som möjligt. För att få information om olika organisationer och internationella samarbeten har jag tittat direkt på hemsidor och dokument för dessa, för att undvika felaktiga återgivningar av andra källor.

Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen, som visserligen har ett gediget utbud av material kring de frågor som berörs i denna studie, har varit en källa jag i så stor mån som möjligt har försökt att undvika. Jag har dock använt mig av en del av Linda Åkerströms bok "Den svenska vapenexporten" (2016) som hjälp i en del av den bakgrund och historia jag presenterar kring exporten. Jag har använt mig av källan för att Åkerström i vissa avseenden har tydliggjort exportens historia och olika byggstenar bättre än andra. Studien är inte beroende av boken, men läsaren bör vara medveten om att den är utgiven i samarbete med Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen och att Åkerström arbetar för föreningen.

Trots att jag har försökt att hålla mig till ett så neutralt material som möjligt så kräver allt material ändå en del tolkningar av den som läser det. När ett så värdeladdat ämne hanteras ökar risken för att forskarens personliga tendens spelar in i uttolkningen av de texter som hanteras, något jag har varit medveten om och fått förhålla mig till i hela uppsatsarbetet. Min förhoppning är ändå att andra forskare skulle komma fram till liknande slutsatser som mig, givet att de använder samma metod och material som jag har gjort i denna uppsats. Jag vill också poängtera det som Beckman (2007, s. 68) framhäver, nämligen att den risk som finns för att resultaten är manipulerade efter egen tendens "torde inte vara större för idékritiken än för annan forskning som tillämpar kriterierna för giltiga slutledningar och hållbara påståenden."

3 Argument för exporten

Grundmotivet för att tillåta vapenexport finns i den svenska säkerhetspolitiken. Sverige är militärt alliansfritt. En förutsättning för denna politik är ett starkt och allsidigt försvar för att trygga vår självständighet.

Så skrev dåvarande krigsmaterielinspektören för Utrikesdepartementet år 1993 om Sveriges vapenexportpolitik (Hirdman 1993, s. 7). Grundidén bakom Sveriges vapenexport handlar om den neutralitets- och alliansfrihetspolitik som dominerat den svenska försvars- och säkerhetspolitiken under 1900-talet. Detta är den första och huvudsakliga huvudlinjen i argumentationen för Sveriges vapenexport. Den andra, mer sekundära, huvudlinjen handlar om jobb. Många företag inom försvarsindustrin har sina anläggningar i svenska småorter och är ofta stora aktörer på dessa orters arbetsmarknader. Jag kommer i detta avsnitt att presentera de påståenden om verkligheten som ligger bakom dessa två huvudlinjer i argumentationen för vapenexporten. Det är viktigt för läsaren att vara medveten om att fler skäl till att exportera krigsmateriel förekommer i debatten. Till exempel lyfts att exporten bidrar till att viktig kompetens inom försvarsindustrin bevaras och att Sverige får starkare konkurrenskraft tack vare vapenexporten (Åkerström 2016, s. 23-26). Jag har dock valt att inte lyfta dessa i analysen, för att istället ge utrymme åt en djupare analys av de två huvudsakliga argumenten om neutralitet och sysselsättning som dominerar debatten.

3.1 Neutralitet och alliansfrihet

Bilden av Sverige som alliansfritt och neutralt har följt med under hela 1900-talet och framhävs än idag. I utrikesdeklarationen 2018 sa utrikesminister Margot Wallström bland annat (Regeringskansliet 2018):

Sveriges säkerhetspolitiska linje ligger fast. Vår militära alliansfrihet tjänar oss väl och bidrar till stabilitet och säkerhet i norra Europa.

“Väpnad neutralitet” (Davis 2002, s. 185) eller “alliansfrihet, syftande till neutralitet i krig” (Nygren 2006, s. 86) är två benämningar på Sveriges säkerhetspolitik under 1900-talet. Under århundradets första hälft bestämde sig Sverige för att förhålla sig neutralt i de båda världskrigen och för att denna neutralitet skulle vara trovärdig ansågs ett oberoende och självförsörjande försvar vara nödvändigt. När Sverige under kalla kriget ville fortsätta att följa denna linje, och varken ta ställning för USA eller Sovjetunionen, upprustades således den inhemska försvarsindustrin. Ett totalförsvar med kapacitet att mobilisera en styrka

på 500 000 värnpliktiga soldater byggdes upp, med krigsmateriel anpassat efter svenska förhållanden. Problemet med ett självförsörjande totalförsvaret var att det blev väldigt kostsamt. Försvarets behov av materiel täckte inte upp hela försvarsindustrins behov av att sälja. Detta löstes genom att tillåta export av krigsmateriel, som ett nödvändigt ont i den väpnade neutralitetspolitiken (Davis 2002, s. 186).

Hand i hand med neutralitetspolitiken gick principen om alliansfrihet. För att inte behöva ta ställning i krig anslöt sig inte Sverige till några allianser under fredstid, eftersom det fanns en risk att parterna i alliansen då skulle kräva ett ställningstagande från Sverige i konflikter (Åkerström 2016, s. 14). Med hänsyn till allians- och neutralitetspolitiken behövde exporten av krigsmateriel således kunna ske fritt till vilka länder som helst, eftersom något annat kunde ses som ett ställningstagande från Sveriges sida.

Denna säkerhetspolitiska bild ändrades efter kalla kriget och Sveriges inträde i Europeiska unionen, EU, 1995. Då hamnade internationellt samarbete mer i fokus och Sverige började samarbeta med försvarsalliansen NATO i militära fredsoperationer (Nygren 2006, s. 87-88). Försvarsindustrin öppnades upp för utländskt ägande och nyproducerad materiel anpassades inte längre endast till svenska förhållanden (Åkerström 2016, s. 21). Något som inte förändrades lika mycket efter EU-inträdet var argumentationen kring vapenexporten. Trots det ökade internationella samarbetet och trots att försvarsindustrin inte längre är nationellt självförsörjande används än idag neutralitet och alliansfrihet som ständigt återkommande argument för vapenexporten. Till exempel sa justitie- och inrikesminister Morgan Johansson i en riksdagsdebatt i februari 2018 (prot. 2017/18:76, §8, anf. 17):

Om vi inte tillverkade JAS, var skulle vi då köpa flygplan från? Skulle vi köpa dem från USA eller från Ryssland? Skulle vi vilja binda upp oss till något av dessa länder? /.../ Är man dessutom en stark anhängare av alliansfriheten blir det ännu viktigare att det finns en svensk försvarsindustri som ger oss ett, enligt min uppfattning, väsentligt större oberoende.

I denna huvudlinje i argumentationen för Sveriges vapenexport finns alltså två påståenden om verkligheten som jag kommer att pröva i min analys:

1. Sverige är alliansfritt och neutralt.
2. Sveriges försvar är oberoende.

3.2 Sysselsättning

Enligt de riktlinjer som ISP arbetar efter, vilka utgår från propositionen som låg till grund för den nuvarande lagen om krigsmateriel, utgör skapande eller bevarande av arbetstillfällen inte ett giltigt skäl till beviljande av tillstånd att exportera krigsmateriel (prop. 1991/92:174). Ändå hörs ofta argument om jobb i debatten om vapenexporten. I en radiointervju i samband med skandalen kring

vapensamarbeten mellan Sverige och Saudiarabien 2012 sa dåvarande statsminister Fredrik Reinfeldt (SR 2012):

Ni kommer aldrig att få mig att darra på manschetten när det gäller det som ger jobb, det som ger exportinkomster till Sverige.

Fyra år senare, då en JAS Gripen-affär med Indien var aktuell, sa Stefan Löfven att affären skulle vara bra för jobben i Sverige (Svensson 2016):

Hela mitt fokus är på jobben i Sverige, och här finns /.../ en möjlighet att /.../ skapa jobb i Sverige.

När riksdagen i februari 2018 skulle rösta om en ny lag om skärpt exportkontroll av krigsmateriel hördes bland annat följande argument av Björn Söder från Sverigedemokraterna (prot. 2017/18:76, §8, anf. 5):

Den svenska försvarsindustrin, herr talman, ger direkt ungefär 30 000 arbetstillfällen och indirekt 100 000 arbetstillfällen. Det skulle vara intressant att lyssna till vad Yasmine [Posio Nilsson (V)], som ju företräder ett arbetarparti som värnar om arbetstillfällena, säger till de här 130 000 personerna när hon tar död på den svenska försvarsindustrin.

Det påstående som görs kring sysselsättning kan sammanfattas som att vapenexporten skapar många jobb i Sverige och utan exporten skulle dessa jobb försvinna, vilket är dåligt för den svenska arbetsmarknaden. Dessutom bedriver flera av branschens företag verksamhet i mindre orter där en nedläggning skulle få större konsekvenser än i till exempel Stockholm eller Göteborg (se avsnitt 1.2).

Eftersom argument om arbetstillfällen används brett över den politiska höger-vänster-skalan är det relevant och viktigt att lyfta i denna undersökning. Viktigt att poängtera kring sysselsättningsargumentet är dock att det varken används eller godkänns av alla. I samma debatt kring skärpt exportkontroll som jag nämnde ovan understryker Kerstin Lundgren från Centerpartiet vad som utgör giltiga skäl att bryta mot det föreslagna förbudet att exportera krigsmateriel till diktaturer. Hon säger bland annat (prot. 2017/18:76, §8, anf. 14):

Det handlar alltså inte om arbetstillfällen eller annat som också finns med i debatten, utan det handlar ytterst om Sveriges säkerhet och Sveriges försvarsbehov.

Kring huvudlinjen sysselsättning kommer jag att pröva följande påståenden om verkligheten: Exporten av krigsmateriel skapar många jobb i Sverige, framförallt i mindre orter, så utan den skulle dessa jobb försvinna och mindre orter bli mer sårbara.

4 Analys

I denna analys jämför jag den verklighetsbild som ligger bakom respektive argument med den verklighet mitt empiriska material visar på. Jag utgår från de argument och påståenden om verkligheten som jag presenterade i föregående kapitel.

4.1 Neutralitet och alliansfrihet

För att granska påståendet om Sverige som ett neutralt och alliansfritt land har jag valt att lyfta olika typer av försvarssamarbete som Sverige har – och inte har. I samma argumentation ingår även påståendet om att Sveriges försvar är oberoende. Jag har valt att titta på detta påstående genom att granska varifrån de produkter som Sveriges försvar innehar kommer samt hur branschen har internationaliserats.

4.1.1 Försvarssamarbete i Europa

Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat EU-land eller ett nordiskt land. Vi förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas. Vi ska därför kunna ge och ta emot stöd, såväl civilt som militärt.

Nästan exakt samma formulering³ använde utrikesminister Margot Wallström år 2018 och hennes företrädare Carl Bildt år 2014, i respektive års utrikesdeklaration (Regeringskansliet 2014, s. 8 och Regeringskansliet 2018, s. 2). Redan här bryter Sverige, under två olika regeringar, mot den teoretiska definition av neutralitet som presenterades tidigare i denna studie (se avsnitt 2.2.1). Det är visserligen skillnad på passivitet och neutralitet, men uttalandena indikerar ett beroende och löfte om militär hjälp i en eventuell framtida krigssituation.

Inom EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik finns bland annat två stora samarbeten som Sverige ingår i. Det ena är en försvarsfond och det andra samarbetet Permanent Structured Cooperation, PESCO. Fonden finansierar forskningsprojekt, utvecklar produkter utifrån denna forskning och köper sedan in framtagna produkter till en gemensam försvarsindustri i EU (EU-kommissionen). PESCO är ett samarbete med syftet att effektivisera och hjälpa varandra i den

³ Endast några enstaka ord är annorlunda i Bildts uttalande, budskapet är precis detsamma.

gemensamma politiken för försvar och säkerhet inom unionen. Exempel på projekt som ingår i PESCO är militära övningar, marinövervakning samt gemensamma team och plattformar för cyberattacker (EEAS 2018). EU har också militära fredsoperationer som Sverige deltar och har deltagit i (EEAS 2016), samt ger sanktioner till länder som på olika sätt motverkar fred eller kränker mänskliga rättigheter. Bland annat har EU sanktioner mot Afghanistan och Syrien (EU Sanctions map), som båda är krigförande stater (Globalis).

Att vara med i EU innebär, förutom att vara del av den nämnda säkerhets-, försvars- och utrikespolitiken, att vara med i en politisk och ekonomisk union. EU:s fria rörligheter är som ett stort handelsavtal och de avtal som EU sluter med andra länder omfattar samtliga av unionens medlemsländer. Flera av unionens gemensamma institutioner har dessutom överstatliga befogenheter (Schonard 2017). Sveriges inträde i unionen år 1995 kan således ses som slutet för Sveriges alliansfrihet. Ovanstående exempel visar att ett medlemskap i EU strider mot flera punkter i den teoretiska definition som givits av neutralitet (se avsnitt 2.2.1).

Förutom det europeiska samarbetet inom EU samarbetar Sverige även tätt med de nordiska länderna. Nordic Defence Cooperation, NORDEF, är ett försvarssamarbete mellan de nordiska länderna byggt på samarbete och gemensamma övningar. Samarbetet har ingen egen auktoritet i styret av medlemsländernas nationella försvar, utan det är ett samarbete för att stärka nationernas egna försvar, regionen som helhet och relationerna mellan länderna (NORDEF). Utöver detta har Sverige ett tätt samarbete med Finland som regeringen själv beskriver går längre än övriga samarbeten, då den gemensamma planeringen handlar om hur länderna ska samarbeta i krigssituationer (Regeringskansliet 1). Detta samarbete har också fördjupats med USA, då de tre länderna i år skrev under ett avtal för gemensamt försvarssamarbete. Avtalet innebär att länderna ska bygga en operativ samverkan genom att genomföra militära övningar tillsammans (Boglund 2018). De samarbeten som har nämnts i detta stycke, framförallt det med Finland, strider mot neutraliteten då en gemensam försvarspolitik planeras (se avsnitt 2.2.1).

Tongångarna från regeringsföreträdare har varit olika angående dessa försvarssamarbeten. Nuvarande försvarsminister Peter Hultqvist har sagt att samarbete mellan EU-länder är bra, men att det finns en risk för att EU blir en försvarsallians vilket inte är förenligt med Sveriges neutralitetspolitik (Lindroos 2017). Statsminister Stefan Löfven har dock uttryckt sig positivt angående ökade satsningar på försvarssamarbete inom EU (Küchler 2017). Förra regeringens försvarsminister Karin Enström och utrikesminister Carl Bildt har uttryckt sig positivt angående försvarssamarbeten med både EU och i Norden och har förespråkade samarbeten för att stärka Sveriges försvarsförmåga (Bildt & Enström 2014). Oavsett vad regeringsföreträdare uttrycker att Sverige borde eller inte borde göra så är det empiriska exempel från den reella politiken som utgör vad som kan kallas en sann bild av verkligheten. Utifrån de exempel som jag har stött på och lyft ovan så är Sveriges samarbeten i Europa för täta för att de ska vara förenliga med landets neutralitetspolitik. Jag vänder mig nu till att granska Sveriges samarbeten utanför Europa för att se om dessa går att förena med uppsatsens definition av en neutral stat.

4.1.2 Samarbeten utanför Europa

I en intervju den 30 oktober 2015 sa NATO:s generalsekreterare Jens Stoltenberg (SR 2015):

Sverige är en viktig partner för Nato. Det är ett land som Nato samarbetar mycket med och det blir allt mer samarbete.

I maj 2017 sa USA:s försvarsminister James Mattis till Dagens Nyheter (Holmström 2017a):

Om Sverige hamnar i knipa – då kommer vi.

Sverige är inte ett NATO-land och den nuvarande regeringens linje är att säga nej till NATO-medlemskap, men ja till samarbete med NATO (Hultqvist 2016). Detta går också i linje med den nya policyn att främja det internationella samarbetet för att öka säkerheten i Sverige och globalt, men att samtidigt fortsatt vara neutralt (se avsnitt 3.1). NATO:s viktigaste medlemsland, USA, har också ett tätt samarbete med Sverige i försvarsfrågor. Bland annat har Sveriges och USA:s försvarsministrar undertecknat en avsiktsförklaring som innebär ett fördjupat samarbete kring operativ förmåga, övningar och utbildning, materiel, forskning och utveckling samt multinationella operationer (Regeringskansliet 2016a). Problemet med ett nära samarbete med NATO är att det finns många risker att bryta mot neutraliteten, då NATO är en militär allians. Problemet med Sveriges täta relation med USA är att den tydligt placerar Sverige som en vän till USA, vilket medför en risk för att USA:s fiender även blir Sveriges. Om Sverige bara samarbetar militärt med USA, men inte med dess motståndare, så kan trovärdigheten för Sveriges neutralitet ifrågasättas. Jag kommer först att ge exempel på Sveriges samarbete med NATO och USA och sedan beskriva samarbetet mellan Sverige och USA:s motståndare. Som USA:s motståndare har jag valt att utifrån landets egen försvarsstrategi lyfta Ryssland, Kina, Nordkorea och Iran (Department of Defense 2018).

Sverige har både gemensamma militära insatser och gemensamma övningar med NATO. Exempel på insatser där Försvarsmakten i Sverige ingår är RSM i Afghanistan och KFOR i Kosovo (Försvarsmakten 1-2) som båda är NATO-ledda insatser. Att Sverige deltar i dessa insatser strider mot neutraliteten då de leds av en militär allians (se avsnitt 2.2.1). I september 2017 genomfördes militärövningen Aurora 17 på flera ställen runt om i Sverige. Övningen var den största i sitt slag på över 20 år och drygt 19 000 personer deltog (Försvarsmakten 3). Det intressanta med Aurora 17 var att Sverige valde att genomföra övningen i samarbete med sex NATO-länder, USA inkluderat (Lüning 2017). Då Ryssland inte var inbjudna att delta i övningen är detta ett tydligt exempel på hur Sverige har lämnat kalla krigets linje om att varken ta ställning för USA eller Ryssland. En stor del av övningen ägde dessutom rum på Gotland, som anses vara en av Sveriges viktigaste militära placeringar för att försvara sig mot ett ryskt anfall (Gummesson 2017a).

Samma år, 2017, aktualiserades en FN-konvention om en kärnvapenfri värld. Att underteckna konventionen skulle innebära att aktivt arbeta för att avveckla alla kärnvapen (FN 2017). Det blev en stor debatt i Sverige när Svenska Dagbladet läckte uppgifter om att USA:s försvarsminister James Mattis skickat ett brev till Sveriges försvarsminister där han ska ha varnat Sverige för att ratificera konventionen. Exakt vad som stod i brevet är inte offentligt, men Mattis ska ha menat att ett undertecknande av konventionen skulle påverka Sveriges och USA:s försvarssamarbete negativt (Gummesson 2017b). Andra NATO-länder, som Frankrike, Storbritannien och Tyskland, har också varnat för att ett kärnvapenförbud skulle få konsekvenser för Sveriges partnerskap med NATO (Holmström 2017b). Sverige har ännu inte ratificerat konventionen, trots att 86 procent av Sveriges egen befolkning enligt en Sifo-undersökning varit för att Sverige ska skriva under (TT 2017). Det här fallet är ett tydligt exempel på hur Sverige prioriterar försvarssamarbete med USA och NATO högt.

En fråga som väcks här är om det finns liknande försvarssamarbeten med Ryssland, Kina, Nordkorea eller Iran. Svaret beror på vad som räknas som samarbete. Räcker det att Sverige exporterar vapen till länderna eller krävs också samarbete i militära övningar och insatser? Jag skulle hävda att det kan vara vilket som eller både och, så länge samarbetet med de olika parterna är någorlunda likvärdigt.

Vad gäller vapenexport så exporterar Sverige inte krigsmateriel till något av dessa fyra länder (Regeringens skrivelse 2016/17:114, s. 49-51). Med Ryssland är samarbetet litet och aldrig direkt. Till exempel genomför Sverige inte några militära övningar tillsammans med Ryssland. Däremot ingår både Sverige och Ryssland i två internationella försvarssamarbeten; Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE (OSCE), och Partnerskap för fred, PFF (NATO 2012). Det finns även en del diplomatiska och ekonomiska samarbeten med Ryssland (Regeringskansliet 2). Det militära samarbetet med Kina är begränsat och inte alls lika påtagligt som det med USA, trots att det finns indikationer om ett forskningssamarbete inom säkerhet och försvar (Dyfvermark 2014). Sverige har dock täta diplomatiska och ekonomiska relationer med Kina, bland annat ett stort utbyte kring handel och infrastruktur (Regeringskansliet 3 och Regeringskansliet 2016b). Gällande Nordkorea så är Sverige ett av få länder i världen som har en ambassad i landet. Samarbetet gäller dock inte försvars- eller säkerhetspolitik, utan är ett diplomatiskt samarbete (Regeringskansliet 4), men det är ett bra exempel som visar Sveriges strävan efter att neutralisera sin ställning på en internationell arena. Med Iran har Sverige inget militärt samarbete, däremot beskriver regeringen Iran som en av Sveriges viktigaste exportmarknader utanför Europa (Regeringskansliet 5). När USA:s president i maj 2018 gick ur Iranavtalet, en överenskommelse som innebär att sanktioner mot Iran dras tillbaka om landet begränsar sitt kärnenergi-program (Bolling & Bouvin 2018), uttryckte sig Sveriges utrikesminister kritiskt mot USA och förespråkade goda förbindelser med Iran (TT 2018).

Sveriges samarbeten med dessa fyra länder visar på att landet inte helt har tagit ställning för USA genom att stänga ute dess motståndare. Dock är samarbetet inom försvars- och säkerhetspolitik betydligt större med USA, då det knappt är befintligt med Ryssland, Kina, Nordkorea eller Iran. I sammanhanget är också

värt att nämna att bland de sanktioner som EU ger, och som Sverige trots att det bryter mot neutraliteten är del av (se rubrik 4.1.1), så återfinns sanktioner inte bara mot Ryssland, Kina, Nordkorea och Iran, utan även mot USA (EU Sanctions map).

Att Sverige samarbetar mer med NATO, USA och NATO-länder än med Ryssland, Kina, Nordkorea och Iran behöver inte i grunden bero på att Sverige vill ta ställning för någon sida. Istället bygger det förmodligen på värderingar om demokrati och då är det mer naturligt att samarbeta med länder som har liknande värderingar som Sverige. Att ta ställning utifrån ideologi, moral eller åsikter är inte heller något som strider mot neutraliteten (se avsnitt 2.2.1). Sverige exporterar också krigsmateriel till många olika länder runtom i världen och inte enbart till länder i Europa eller i väst (Regeringens skrivelse 2016/17:114, s. 52). Dessutom, och som jag har nämnt tidigare, bygger dagens försvarspolitik mycket på samarbeten för att säkerställa fred och säkerhet, vilket OSSE och PFF är exempel på. Med det sagt, så visar ovanstående exempel på att Sverige har ett väldigt nära samarbete med USA och NATO som inte rimmar väl med den definition av neutralitet och alliansfrihet som denna uppsats utgår ifrån. På vissa punkter, som den om gemensamma militära operationer, bryter samarbetet med NATO till och med mot neutralitetspolitiken (se avsnitt 2.2.1).

4.1.3 Internationell industri

Utifrån argumentet kring Sveriges neutralitetspolitik menas det att Sveriges försvar behöver vara oberoende av andra länder i händelse av krig. Därför förespråkas en stark inhemsk försvarsindustri i Sverige (se avsnitt 3.1). Dock härstammar en stor del av det krigsmateriel som ingår i Sveriges försvar från andra länder och flera komponenter i försvarets produkter importerar utifrån. Dessutom är många av företagen i Sveriges försvarsindustri internationellt ägda. I detta avsnitt redovisar jag för dessa internationella aspekter av branschen och diskuterar hur de påverkar oberoendet för Sveriges försvar.

Det finns flera exempel på krigsmateriel som används av Sveriges försvar som är importerat eller härstammar från andra länder än Sverige.⁴ Helikopter 16 tillverkas av företaget Sikorsky i USA (Försvarsmakten 4). Granaten Excalibur togs fram i ett samarbete mellan Sverige och USA under Irakkriget (SR P3, 2012). Stridsflygplanet JAS Gripen är tillverkat av svenska Saab, men två andra företag som varit involverade i produktionen är från USA (AFT 1-3). Sveriges stridsvagnssystem härstammar från en tysk stridsvagn (FMV 2017). Luftvärnsrobotsystemet RBS 77 Hawk är framtaget av företag från både Sverige och USA (Arboga Robotmuseum). Missilen Taurus KEPD 350 och överljudsroboten RBS15 Mk3 är båda samarbeten mellan svenska och tyska företag (AFT 4 och Naval Technology) och pansarvärnsroboten MBT NLAW mellan svenska och

⁴ Samtliga presenterade exempel ingår i Sveriges försvar och är bara ett urval. Det finns mer materiel, både med och utan internationell koppling.

brittiska företag (Army Technology). Om det skulle utbryta krig och handelsförbindelser försvåras eller helt bryts, så äventyras dessa samarbeten och importen av viktiga komponenter i försvarets krigsmateriel.

Trots att det svenska företaget Saab är ledande inom Sveriges försvarsindustri så finns det många som menar att industrin inte längre är svensk (Andersson 2006, s. 61). Många av de företag som tidigare varit svenska har köpts upp av utländska koncerner och är idag internationellt ägda. Till exempel har brittiska BAE Systems köpt upp både Hägglunds och Bofors och tyska ThyssenKrupp äger örlogsvarvet Kockums. Alla dessa tre har tidigare varit stora svenska företag i den inhemska försvarsindustrin (Nygårds 2013). Andra exempel på utländskt ägda företag i branschen är Eurenco, Nammo, GKN Aerospace och FLIR Systems (Åkerström 2016, s. 57). BAE Systems har huvudkontor i England (BAE Systems), ThyssenKrupp i Tyskland (ThyssenKrupp), Eurenco i Frankrike (Eurenco), Nammo i Norge (Nammo), GKN Aerospace i England (GKN) och FLIR Systems i USA (FLIR Systems). Sveriges försvarsindustri är alltså beroende av företag från flera andra länder.

Vad händer med försvarets oberoende när så många företag är internationellt ägda och flera av de produkter som försvaret använder kommer från andra länder? Låt säga att Storbritannien hamnar i krig. Går det då att förhålla sig neutral som stat om BAE Systems verksamhet i Sverige börjar leverera krigsmateriel direkt till den brittiska armén? Eftersom den tidigare nämnda definitionen för neutralitet säger att Sveriges medborgare kan exportera krigsmateriel så skulle det gå (se avsnitt 2.2.1), men då det är staten som måste ge tillstånd för exporten försvåras situationen (se avsnitt 1.2). Om Sverige istället skulle stoppa all export av krigsmateriel till Storbritannien skulle kanske de brittiskt ägda företagen avsluta sin verksamhet i Sverige, något som förmodligen skulle slå hårt mot hela försvarsindustrin i Sverige och i längden Sveriges försvar. Det går med andra ord att problematisera och ifrågasätta bilden av Sveriges försvar som oberoende, vilket äventyrar hela neutralitetstanken.

4.2 Sysselsättning

Kring argumentationen om sysselsättning har jag tittat på hur stor andel av befolkningen som sysselsätts av vapenindustrin. För att få ett lokalt perspektiv, då det är vissa kommuner som är mer beroende av försvarsindustrin än andra (se avsnitt 1.2), så lyfter jag Karlskoga som ett exempel. En annan aspekt som kan tänkas påverka sysselsättningen i Sverige är att industrin för krigsmateriel har internationaliserats över tid och många av företagen i försvarsindustrin i Sverige har utländska ägare (se avsnitt 4.1.3). Det har gjorts studier kring effekterna på Sveriges arbetsmarknad i och med internationaliseringen av försvarsindustrin, vilka har visat att sysselsättningen i Sverige inte har påverkats avsevärt av utvecklingen (se till exempel Axelsson & Lundmark 2007 och Brännlund m.fl. 2016). Jag har därför valt att inte ägna något separat avsnitt åt denna aspekt.

4.2.1 Antal anställda

Att reda ut hur många som faktiskt sysselsätts av vapenindustrin är inte helt enkelt, eftersom det är svårt att dra gränsen för vilka som ingår i kategorin. Ska vi räkna de som är direkt anställda av vapenföretag eller ska vi ha en bredare definition och även inkludera underleverantörer? Vissa skulle kanske räkna med arbetstagare som tillhandahåller service för de anställda i vapenfabrikerna, till exempel de som säljer lunch till de anställda och de som tar hand om de anställdas barn. Ju bredare definitionen blir desto svårare blir det att få en exakt siffra på hur många som sysselsätts på grund av vapenindustrin. Det är också omöjligt att veta exakt hur många som anställs för att ta fram material till vapenindustrin, till exempel metallindustrier producerar ju inte bara material till vapen. Vi kan omöjligt veta exakt hur många som anställs på förskolor och lunchrestauranger för att ge service åt anställda i vapenfabriker. Därför har jag i denna studie valt att avgränsa mig till att utgå från hur många som arbetar direkt för företag som tillverkar krigsmateriel i Sverige. Med det sagt är det viktigt att ha de övriga jobben i åtanke när vi pratar om sysselsättningen i detta fall och vara medveten om att fler än de direktanställda förmodligen påverkas av stora förändringar i vapenindustrin.

Att få fram en exakt siffra på hur många som är direktanställda är ändå inte lätt. Enligt Säkerhets- och försvarsföretagen, SOFF, en branschorganisation för säkerhets- och försvarsföretag i Sverige, var 28 000 personer direktanställda inom branschen år 2016 (SOFF 1). De som då ingår är anställda vid de 90 medlemsföretag som utgör organisationen (SOFF 2), så siffran omfattar inte anställda vid företag som inte är medlemmar i SOFF och det framgår inte vilka som ingår i kategorin direktanställda. Hos SCB finns betydligt mer statistik, men då ingår antingen för lite eller för mycket. Det finns statistik som visar hur många som arbetar med tillverkning av vapen, ammunition och militära stridsfordon, men eftersom krigsmateriel omfattar mer saker än så blir den gruppen för snäv. Om jag utvidgar denna grupp till att även inkludera dem som tillverkar sprängmedel, krigsflyg och krigsfartyg blir gruppen istället för stor, eftersom statistiken då också inkluderar dem som tillverkar sprängmedel, flyg och fartyg för andra ändamål än militära (SCB 1). Ett annat problem är att de anställda som redovisas endast jobbar direkt med tillverkningen, så annan personal ingår inte i statistiken. Jag har sammanställt siffrorna från SCB i tabell 4.1.

Att siffrorna hos SCB och SOFF skiljer sig så mycket åt är problematiskt, men låt oss för enkelhetens skull utgå från den högre siffran och räkna med att 28 000 personer var direktanställda av industrin för krigsmateriel år 2016. Samma år var antalet sysselsatta i åldern 15-74 år ungefär fem miljoner människor i Sverige (SCB 2016, s. 8). Det innebär att gruppen direktanställda inom försvarsindustrin utgjorde 0,56 procent av den sysselsatta befolkningen i Sverige år 2016.

Vi vet nu att omkring 28 000 personer, eller 0,56 procent av Sveriges sysselsatta befolkning, skulle drabbas direkt om vapenindustrin lades ner.⁵ Förmodligen skulle fler påverkas, som underleverantörer och anställda i servicebranschen direkt kopplade till vapenföretagen. Exakt hur stor grupp dessa utgör är svårt att veta. För att få ett mer konkret sammanhang ska jag ta Karlskoga som ett exempel, för att visa hur sysselsättningen i en småstad skulle påverkas av förändringar i politiken för krigsmateriel.

Tabell 4.1

Kategori inom tillverkning	Antal anställda år 2016	Kommentar
1. Vapen och ammunition	2011	Även vapen för jakt, idrott och personligt skydd
2. Militära stridsfordon	724	Endast landfordon
Totalt	2735	Kategori 1-2
3. Sprängämnen	876	Även ämnen som inte används militärt
4. Fartyg och flytande materiel	1214	Även fordon som inte används militärt
5. Luftfartyg, rymdfarkoster o.d.	7774	Även fordon som inte används militärt
Totalt	12 599	Kategori 1-5

Källa: Eriksson, Statistiska centralbyrån 2018

4.2.2 Karlskoga – ett exempel

Vid en sökning i Karlskoga kommuns register över befintliga företag i kommunen får jag fram att ungefär 1600 personer är anställda av företag som arbetar med tillverkning av vapen och ammunition eller sprängämnen (Karlskoga kommun 1).⁶ År 2016 var antalet förvärvsarbetande i Karlskoga runt 13 500 personer (SCB 2).

⁵ Eftersom vapenindustrin anses vara beroende av exporten (se avsnitt 3.1) utgår jag hypotetiskt från att industrin lägger ner helt om möjligheten att exportera försvinner.

⁶ BAE Systems Bofors AB, Eurenco Bofors AB, Nammo Sweden AB, PartnerTech Karlskoga AB och Saab Dynamics AB. Det finns inga företag som arbetar med tillverkning av militära stridsfordon.

Det betyder att ungefär tolv procent av Karlskogas förvärvsarbete finns inom industrin för krigsmateriel. Förändringar i branschen skulle alltså ha betydligt större effekt på Karlskogas sysselsättning än generellt i hela landet.

I ett av kommunens offentliga dokument (Karlskoga kommun 2) står det att AB Bofors, ett företag inom försvars- och sprängämnesindustrin, var ursprunget för hela industristrukturen i Karlskoga. I dokumentet beskrivs försvarsindustrin som fortsatt betydande för Karlskogas näringsliv, men att den idag är mer diversifierad och fördelad på flera olika företag. Det skrivs också att service- och tjänsteindustrin är starkt växande i kommunen (Karlskoga kommun 2, s. 56). Utifrån denna beskrivning kan slutsatsen dras att kommunen inte är lika beroende av försvarsindustrin, där vapenexporten ingår, som den historiskt sett har varit.

Dock ges en något annorlunda bild i Karlskoga kommuns yttrande till utredningen om skärpt exportkontroll för krigsmateriel (Karlskoga kommun 3). Där anges siffran 10 000 jobb i regionen som påverkas direkt eller indirekt av försvarsindustrin. Exakt vilken geografisk eller branschmässig avgränsning som har gjorts framgår inte. I uttalandet lyfter kommunen även att nedskärningar i försvarsindustrin under 1970-talet har lett till stora förändringar för samhället, bland annat en befolkningsminskning från 40 000 invånare på 1970-talet till dagens cirka 30 000 invånare. På frågan om hur ett demokratikriterium i exportkontrollen skulle påverka kommunen ekonomiskt så medger Karlskoga kommun att det är svårt att sja om på förhand, men ger en bild av att en kraftigt minskad export skulle drabba kommunen och regionen hårt. Framförallt hänvisar de till de konsekvenser som tidigare nedläggningar fört med sig (Karlskoga kommun 3, s. 3, 5 & 7).

Det är på förhand svårt att säga hur avgörande en nedläggning av vapenindustrin skulle vara för Karlskoga. Jag kan endast konstatera att cirka tolv procent av de förvärvsarbete i kommunen skulle drabbas direkt av en total nedläggning av industrin för tillverkning av vapen, ammunition och sprängämnen. Enligt kommunens ovannämnda uttalande är det dessutom betydligt fler jobb än dessa som är beroende av försvarsindustrin och skulle påverkas av ett totalt exportförbud. Visserligen ser industristrukturen annorlunda ut idag än på 1970-talet. Utifrån redovisat material är det ändå rimligt att dra slutsatsen att sysselsättningen i Karlskoga kommun är betydligt mer beroende av exporten av krigsmateriel än vad Sverige i helhet är.

Exemplet visar att även andra mindre orter kan påverkas mer än vad landet generellt skulle göras av ett stopp för Sveriges export av krigsmateriel. I vilken utsträckning är dock svårt att spekulera om på förhand, eftersom varje ort har specifika förhållanden som gör att de kommer att påverkas olika mycket (se avsnitt 2.2.2 för ytterligare diskussion kring kommuners sårbarhet).

5 Slutsats

Trots att den officiella hållningen fortfarande är att Sverige är ett alliansfritt och neutralt land kan den verklighetsbilden med denna studie som grund inte godkännas. Sverige har inte varit alliansfritt sedan inträdet i EU 1995 och även om landet inte är en officiell medlem i NATO så är samarbetet så tätt att trovärdigheten för Sverige som alliansfritt inte är särskilt hög. Utifrån min analys kan det konstateras att Sverige gör fyra av de fem saker som en neutral stat inte kan göra om den vill kalla sig neutral. Att Sverige dessutom ingår i försvarssamarbeten med nordiska och europeiska länder samt med USA, men väldigt sällan med länder som inte tillhör västvärlden, pekar på att Sverige kraftigt lutar åt ett håll mer än ett annat om ett ställningstagande skulle krävas. Med sitt täta samarbete med USA har Sverige försatt sig i en beroendeställning som kan bli problematisk i en konfliktsituation, något som inte går i linje med mottot "alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig". Påståendet om Sverige som neutralt och alliansfritt är alltså inte empiriskt hållbart. Verklighetsbilden av Sveriges försvar som oberoende stämmer inte heller. Analysen har visat att internationaliseringen av vapenindustrin och försvarets import av produkter gör att Sveriges försvar är beroende av utländska aktörer. Därmed borde argumentet för Sveriges vapenexport som grundar sig i neutralitetspolitiken förkastas, eftersom det utifrån min idékritiska analys inte är hållbart.

En invändning till denna slutsats kan vara att Sverige faktiskt inte är medlem i någon militär allians och därför fortfarande kan ses som militärt alliansfritt. Denna invändning stämmer. Sverige följer kriteriet om att inte vara medlem eller observatör i en militär allians, eftersom landet inte är NATO-medlem och EU inte är en militär allians, utan en politisk och ekonomisk. Att andra länder, som USA, uttrycker stöd för Sverige och säger att de tänker hjälpa landet om det hamnar i knipa, är inte heller något som strider mot neutraliteten. Ur den teoretiska definitionen av begreppet kan vi se att om Sverige blir attackerat så gäller krigets och inte neutralitetens lagar, och landet får då ta hjälp av andra länder. Så länge Sverige inte ger explicita löften om att militärt hjälpa andra i krig spelar det ingen roll för landets neutralitet om andra länder ger Sverige sådana löften. Båda dessa poänger är bra och några jag är medveten om, men det gör inte att alla andra tecken på att Sverige inte lever upp till neutralitetspolitiken är obetydliga. Argumentet i sin helhet håller fortfarande inte, eftersom det finns så många aspekter som visar hur Sverige bryter mot definitionen av en neutral stat. Neutralitetspolitiken har egentligen inte varit lämplig att hänvisa till efter 1995, då Sverige gick med i EU. Ändå används samma argument över 20 år senare. Om för-sidan i debatten, som stöttar vapenexporten med neutralitetspolitiken som grund, vill ha starkare och mer hållbara argument så kan förespråkare istället anpassa de försvars- och säkerhetsmässiga skälen efter rådande förhållanden. Här

skulle till exempel argument om att Sveriges försvar behöver ha en stark försvarsindustri för att tas på allvar som samarbetspartner lyftas fram, snarare än neutralitet och alliansfrihet.

Det argument som är mer hållbart är det om sysselsättningen. Många personer, framförallt i mindre orter, skulle bli arbetslösa om vapenexport förbjöds och flera underleverantörer skulle förmodligen påverkas. Som jag har redovisat för i både analysen och det teoretiska ramverket så är det svårt att på förhand veta hur hårt enskilda kommuner skulle drabbas och hur lång tid det skulle ta att ställa om industrin. Kanske är detta argument något som för-sidan i debatten skulle lyfta mer, då argumentationen är mer hållbar. Ett annat argument, som inte har behandlats i denna uppsats, är det om kompetensbevarande. I samband med sysselsättningsfrågan så kan för-sidan lyfta det argumentet ytterligare och trycka på att det finns mycket teknisk kompetens inom vapenindustrin som är viktig för Sverige att bevara. Å andra sidan skulle sysselsättningen kunna räddas genom att ta vara på denna kompetens genom att ställa om industrin till en bransch som kan motiveras på mer hållbara grunder än vad vapenindustrin gör. Möjlig kritik mot denna slutsats kan vara att sysselsättning i Sverige inte får komma före värden kring en vapenfri och fredlig värld. Jag återkommer till denna diskussion snart. Ett annat problem kring sysselsättningsargumentet är att debattens för-sida inte endast kan luta sig tillbaka på detta, då det i kapitel tre framgår att det skälet inte har lika stark förankring och inte accepteras lika brett som argumenten grundade i neutralitetspolitiken.

5.1 Framtida forskning

Min förhoppning är att denna studie delvis har fyllt den lucka jag identifierade i forskningsfältet. Problemområdet har med denna studie fått ett nytt perspektiv på frågan då jag har fört forskningen framåt med en idékritisk hållbarhetsprövning av de argument som redan har presenterats i tidigare studier. En begränsning i mina resultat är att inte alla argument i debatten har lyfts. Här uppmanar jag andra att komplettera och utvidga denna undersökning genom att även utsätta andra argument i debatten för en idékritisk prövning. Det vore också intressant att se en likadan granskning av mot-sidan i debatten, alltså den sida som inte vill att Sverige ska exportera vapen överhuvudtaget.

Jag nämnde i inledningen att resultatet skulle väcka olika frågor, beroende på vad mina slutsatser blev. Eftersom jag har kommit fram till att det ena argumentet inte håller medan det andra gör det så väcks båda de frågor jag ställde. Kan vapenexporten rättfärdigas om den bygger på en neutralitetsbild som inte är sann? Vilka värden går före i svensk politik, sysselsättning i Sveriges kommuner eller en vapenfri värld? Här vore det intressant med en studie som utifrån denna granskning undersöker hur Sveriges vapenexport kan rättfärdigas om den bygger på ohållbara grunder, samt en studie om värdekonflikten i svensk utrikes-, arbetsmarknads- och landsbygdspolitik. Jag kommer avslutningsvis att kort diskutera dessa frågor för att ge min syn på saken.

5.2 Avslutande diskussion

Det är inget häpnadsväckande i att påstå att vapenexport är en fråga om liv och död. Jag skrev i inledningen att det just därför är extra viktigt att den rättfärdigas på hållbara grunder. Nu har det visat sig att den delvis inte gör det. Utifrån vad min studie har visat så anser jag inte att Sveriges vapenexport kan rättfärdigas på det sätt den görs idag. Säkerhets- och försvarspolitiska skäl handlar också om liv och död, eftersom de handlar om att skydda Sveriges befolkning. Men eftersom de skäl som anges för att motivera exporten delvis inte är sanna så håller inte rättfärdigandet. I konflikten mellan sysselsättning för Sveriges invånare och en vapenfri värld skulle jag ändå välja en vapenfri värld, eftersom den handlar om människors liv. Arbetslöshet drabbar visserligen också människors liv, men då är alternativet oftast inte döden. Sverige har en stark ekonomi och har historiskt sett klarat av att ställa om, till exempel från industri- till servicesamhälle. Landet skulle förmodligen även klara en omställning av försvarsindustrin, även om det till en början skulle bli tuffare för enskilda individer. Det krävs således betydligt starkare och mer hållbara argument baserade på säkerhets- och försvarsintressen för att Sveriges vapenexport ska kunna rättfärdigas idag.

6 Referenser

6.1 Primärkällor

- Axelsson, Sten och Bornefalk, Anders, 2016. *Sårbara kommuner 2016. Företagandet, arbetsmarknaden och beroendet av enskilda större företag.* Tillväxtverket.
- Department of Defense, 2018. *Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America.* [Elektronisk] <https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> Hämtdatum: 2018-05-13.
- EEAS – European Union External Action, 2016. *Military and civilian missions and operations.* [Elektronisk] https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en Hämtdatum: 2018-05-12.
- EEAS – European Union External Action, 2018. *Permanent Structured Cooperation (PESCO) – Factsheet.* [Elektronisk] https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en Hämtdatum: 2018-05-12.
- EU-kommissionen. *Defending Europe. The European Defence Fund.* European Commission.
- EU Sanctions map. [Elektronisk] <https://sanctionsmap.eu/#/main> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Försvarsmakten (1). *Afghanistan – RSM.* [Elektronisk] <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/internationella-insatser/pagaende-internationella-insatser/afghanistan-rsm/> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Försvarsmakten (2). *Kosovo – KFOR.* [Elektronisk] <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/internationella-insatser/pagaende-internationella-insatser/kosovo-kfor/> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Försvarsmakten (3). *Försvarsmaktsövning Aurora 17.* [Elektronisk] <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/ovningar/avslutade-ovningar/aurora-17/> Hämtdatum: 2018-04-20.
- Försvarsmakten (4). *Luft.* [Elektronisk] <https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/materiel-och-teknik/luft/> Hämtdatum: 2018-05-12.

- ISP – Inspektionen för strategiska produkter, 2018a. *Om ISP*. [Elektronisk] <http://isp.se/om-isp/> Hämtdatum: 2018-05-03.
- ISP – Inspektionen för strategiska produkter, 2018b. *Ändringar i lagstiftning och riktlinjer införs 15 april*. [Elektronisk] <http://isp.se/nyheter/andringar-i-lagstiftning-och-riktlinjer-infors-den-15-april/> Hämtdatum: 2018-05-03.
- Karlskoga kommun (1). *Marknadsinformation*. [Elektronisk] <http://karlskoga.uc.standout.se> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Karlskoga kommun (2). *Näringsliv med handel och besöksnäring*. [Elektronisk] <http://www.karlskoga.se/download/18.1024c1a8139f0b388fb294e/1349250944557/6%2BNäringsliv.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Karlskoga kommun (3). *Karlskoga kommuns yttrande till Krigsmaterielexportöversynskommittén*. [Elektronisk] <http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2014/11/e0215ddd.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Prop. 1991/92:174. *Regeringens proposition 1991/92:174 med förslag till lag om krigsmateriel*.
- Prot. 2017/18:76. Riksdagens protokoll 28 februari 2018.
- Regeringskansliet (1). *Försvarssamarbetet Sverige Finland*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/forsvarssamarbetet-sverige-finland/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Regeringskansliet (2). *Ryssland*. [Elektronisk] <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/europa-och-centralasien/ryssland/> Hämtdatum: 2018-05-17.
- Regeringskansliet, 2014. *Utrikesdeklarationen 2014*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/49b753/contentassets/37a11b11aa6c488abfc789b30402910a/utrikesdeklarationen-2014> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Regeringskansliet, 2016a. *Statement of Intent between the Secretary of Defense of the United States of America and the Minister of Defense of Sweden*. [Elektronisk] http://www.regeringen.se/49d2af/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/statement-of-intent-swe_us-20160608_signed.pdf Hämtdatum: 2018-05-13.
- Regeringskansliet, 2016b. *Tätare samarbete mellan Sverige och Kina*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/artiklar/2016/04/tatare-samarbete-mellan-sverige-och-kina/> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Regeringskansliet, 2018. *Utrikesdeklarationen 2018*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/tal/2018/02/utrikesdeklarationen-2018/> Hämtdatum: 2018-05-03.
- Regeringskansliet (3). *Kina*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/asien-och-oceanien/kina/> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Regeringskansliet (4). *Demokratiska Folkrepubliken Korea (Nordkorea)*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/asien-och->

- [oceanien/demokratiska-folkrepubliken-korea-nordkorea/](#) Hämtdatum: 2018-04-28.
- Regeringskansliet (5). *Iran*. [Elektronisk] <http://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/sveriges-diplomatiska-forbindelser/mellanostern-och-nordafrika/iran/> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Regeringens skrivelse 2016/17:114. *Strategiskt exportkontroll 2016 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden*. [Elektronisk] <https://data.riksdagen.se/fil/B3643188-2171-4050-902E-62F45EA4AB39> Hämtdatum: 2018-04-21.
- Schonard, Martina, 2017. *Överstatliga beslutsförfaranden*. Europaparlamentet. [Elektronisk] http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sv/displayFtu.html?ftuId=FTU_1_2.3.html Hämtdatum: 2018-05-12.
- SFS 1992:1300. Lag (1992:1300) om krigsmateriel.
- SOU 2010:22. *Krigets lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser*.

6.2 Sekundärkällor

- AFT – Air Force Technology (1). *Gripen Multirole Fighter Aircraft*. [Elektronisk] <https://www.airforce-technology.com/projects/gripen/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- AFT – Air Force Technology (2). *ISO Group*. [Elektronisk] <https://www.airforce-technology.com/contractors/logistics/iso-group/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- AFT – Air Force Technology (3). *Data Device Corporation*. [Elektronisk] <https://www.airforce-technology.com/contractors/electronic/data/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- AFT – Air Force Technology (4). *Taurus KEPD 350 Long-Range Air-to-Surface Missile*. [Elektronisk] <https://www.airforce-technology.com/projects/taurus-kepd-350-missile-german/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Andersson, Jan Joel, 2006. “Från försvarsindustri till högteknologi” i *Exportkontroll i tiden – från nationellt försvar till globalt ansvar*. Inspektionen för strategiska produkter, s. 58-71.
- Andersson, Pia och Skoglund, Anja, 2013. *Svensk vapenexport till Saudiarabien. En granskning av skillnaderna mellan regelverk och reell politik inom svensk vapenexport till Saudiarabien*. Lunds universitet. [Elektronisk] <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=3788804&fileOId=3811856> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Arboga Robotmuseum. *RBS 77 Hawk*. [Elektronisk] http://www.robotmuseum.se/Mappar/Robothistorik/09_Luftvarn/ARM_rbs_7_7.htm Hämtdatum: 2018-05-12.
- Army Technology. *MBT LAW Light Anti-Tank Weapon*. [Elektronisk] https://www.army-technology.com/projects/mbt_law/ Hämtdatum: 2018-05-12.

- Asplund, Ella, 2015. *Svensk vapenexport till diktaturer. En fallstudie om Saudiaffären och rollkonflikt i svensk utrikespolitik*. Uppsala universitet. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:901056/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Axelsson, Mattias och Lundmark, Martin, 2007. *Försvarsindustri i Sverige – Konsekvenser av internationaliserat ägande*. Totalförsvarets forskningsinstitut. [Elektronisk] <http://docplayer.se/19254932-Forsvarsindustri-i-sverige-forsvarsindustri-i-sverige-konsekvenser-av-internationaliserat-agande-konsekvenser-av-internationaliserat-agande.html> Hämtdatum: 2018-05-11.
- BAE Systems. *Head Office*. [Elektronisk] <https://www.baesystems.com/en/careers/careers-in-the-uk/graduates/graduate-opportunities/our-businesses/head-office> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus Förlag.
- Benigh, Love, 2012. "Svenska folket: Ingen vapenexport till diktaturer", *SVT Nyheter*, Nyhetsartikel. 2012-03-09. [Elektronisk] <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/svenska-folket-ingen-vapenexport-till-diktaturer> Hämtdatum: 2018-05-11.
- Bergström, Susanna, 2017. *New Public Management och svensk vapenexport. En studie av svensk lagstiftning under åren 1981 till och med årsskiftet 2015/2016*. Försvarshögskolan. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1141694/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Bildt, Carl och Enström, Karin, 2014. "Samarbeten stärker vår försvarsförmåga", *Svenska Dagbladet*, Debattartikel. 2014-02-12. [Elektronisk] <https://www.svd.se/samarbeten-starker-var-forsvarsformaga> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Boglund, Kajsa, 2018. "Sverige, Finland och USA fördjupar militärt samarbete", *Sveriges Radio*, Nyhetsartikel. 2018-05-09. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6949357> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Bolling, Anders och Bouvin, Emma, 2018. "Iranavtalet – så funkar det", *Dagens Nyheter*, Nyhetsartikel. 2018-05-09. [Elektronisk] <https://www.dn.se/nyheter/varlden/iranavtalet-sa-funkar-det/> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Brännlund, Runar; Nordström, Jonas; Stage, Jesper och Svedin, Dick, 2016. "Foreign ownership and its effects on employment and wages the case of Sweden." *IZA Journal of European Labor Studies*, 5, 1-17. DOI: DOI 10.1186/s40174-016-0058-1. [Elektronisk] http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/9353137/Br_nlund_Nordstr_m_Stage_Svedin_2016.pdf Hämtdatum: 2018-05-11.
- Carlsson, Mattias och Sköld, Josefin, 2018. "De dog under uppdrag för vapentillverkaren Saab – anhörigas frågor lämnas utan svar", *Dagens Nyheter*, Nyhetsartikel. 2018-05-06. [Elektronisk] <https://www.dn.se/nyheter/de-dog->

- [under-uppdrag-for-vapentillverkaren-saab-anhorigas-fragor-lamnass-utan-svar/](#)
Hämtdatum: 2018-05-11.
- Davis, Ian, 2002. *The Regulation of Arms and Dual-Use Exports: Germany, Sweden and the UK*. Oxford University Press.
- Dyfvermark, Joachim, 2014. "SVT avslöjar: FOI i hemligt samarbete med Kina", *SVT Nyheter*, Nyhetsartikel. 2014-09-03. [Elektronisk] <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/forsvarsmyndigheten-i-hemliga-forhandlingar-med-kina> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Ekberg, Fredrik, 2015. *Vapenexport. Riktlinjer, sekretess och beslutsprocessen*. Uppsala universitet. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:859335/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Emanuelsson, Carina; Larsson, Mats; Lundberg, Barbro; Lundberg, Maria; Lundberg, Stellan och Niska, Bengt, 2014. *Samhällseffekter av fortsatt resp avvecklad gruvdrift i Kaunisvaara för Pajala med grannkommuner och det betydelsefulla Norrbottniska Gruvklustret*. Pajala kommun och Pajala Utveckling AB. [Elektronisk] <http://www.pajala.se/Documents/PUAB/Rapporter/141111%20Samhallseffekter%20av%20fortsatt%20resp%20ej%20fortsatt%20gruvdrift.pdf> Hämtdatum: 2018-05-11.
- Ericsson, Lina, 2008. *The Swedish Arms Trade and the Politics of Human Rights: A Comparative Case-study of Swedish Weapon Exports to the Islamic Republic of Pakistan and the Russian Federation in the year of 2006*. Jönköping University. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:3582/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Eriksson, Linn, 2018. Anställda i näringsgrenar med SNI2007-koder 20.510, 25.400, 30.110, 30.300 samt 30.400. Togs emot via mail från Linn Eriksson, anställd vid SCB:s avdelning för Ekonomisk statistik. 2018-05-15.
- Eurenco. *Contact*. [Elektronisk] <http://www.eurenco.com/content/contact/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- FLIR Systems. *Us*. [Elektronisk] <http://www.flir.se/aboutFLIR/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- FMV - Försvarsmaterielverket, 2017. *Stridsvagnssystem*. [Elektronisk] <https://www.fmv.se/sv/Projekt/Stridsvagnssystem/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- FN, 2017. "UN conference adopts treaty banning nuclear weapons", *UN News*, Nyhetsartikel. 2017-07-07. [Elektronisk] <https://news.un.org/en/story/2017/07/561122-un-conference-adopts-treaty-banning-nuclear-weapons> Hämtdatum: 2018-04-21.
- GKN – GKN Aerospace. *About GKN Aerospace*. [Elektronisk] <https://www.gkn.com/en/our-divisions/gkn-aerospace/about-gkn-aerospace/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Globalis. *Konflikter*. [Elektronisk] <https://www.globalis.se/Konflikter> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Gummesson, Jonas, 2017a. "“Ryssland vill styra Östersjön – Gotlands försvar avgörande”", *Svenska Dagbladet*, Nyhetsartikel. 2017-03-03. [Elektronisk]

- <https://www.svd.se/ryssland-vill-beharska-ostersjon--gotlands-forvar-avgorande> Hämtdatum: 2018-04-20.
- Gummesson, Jonas, 2017b. "USA:s försvarsminister varnar Sverige för kärnvapenstopp", *Svenska Dagbladet*, Nyhetsartikel. 2017-08-30. [Elektronisk] <https://www.svd.se/mattis-varnar-regeringen-for-karnvapenstopp> Hämtdatum: 2018-04-21.
- Hedlund, Martin, 2017. *Growth and decline in rural Sweden. Geographical distribution of employment and population 1960-2010*. Umeå universitet. [Elektronisk] <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1143120/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-11.
- Hirdman, Sven, 1993. *Sveriges vapenexportpolitik*. Stockholm: UD informerar.
- Holmström, Mikael, 2017a. "I maktens slutna rum får Sverige amerikanskt stöd", *Dagens Nyheter*, Nyhetsartikel. 2017-05-25. [Elektronisk] <https://www.dn.se/nyheter/sverige/i-maktens-slutna-rum-far-sverige-amerikanskt-stod/> Hämtdatum: 2018-04-21.
- Holmström, Mikael, 2017b. "Kärnvapenförbud hotar försvarssamarbete", *Dagens nyheter*, Nyhetsartikel. 2017-08-30. [Elektronisk] <https://www.dn.se/nyheter/sverige/karnvapenforbud-hotar-forsvarssamarbete/> Hämtdatum: 2018-04-20.
- Hultqvist, Peter, 2016. "Gå inte på ryktet – vi ska inte in i NATO", *Aftonbladet*, Debattartikel. 2016-04-11. [Elektronisk] <https://www.aftonbladet.se/debatt/article22594357.ab> Hämtdatum: 2018-04-21.
- Ingolfsdottir, Linda, 2012. *Sveriges vapenexport till diktaturer. En koherensanalys av debatten om den svenska vapenexporten till diktaturer*. Lunds universitet. [Elektronisk] <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=2542945&fileOId=2596800> Hämtdatum: 2018-05-11.
- Küchler, Teresa, 2017. "Löfven positiv till ökat försvarssamarbete inom EU", *Svenska Dagbladet*, Nyhetsartikel. 2017-06-22. [Elektronisk] <https://www.svd.se/lofven-positiv-till-okat-forsvarssamarbete-inom-eu> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Lachmann, Stefan, 2011. *Den svenska vapenexporten i nyhetspressen. En studie i pressopinion*. Södertörns högskola. [Elektronisk] <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:453448/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Lavén, Fredrik, 2015. *Nedläggningen av SAAB i Trollhättan*. Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. [Elektronisk] https://handels.gu.se/digitalAssets/1550/1550156_nedlaggningen-av-saab-i-trollh-ttan--dokumentation.pdf Hämtdatum: 2018-05-11.
- Lindholm, Rolf H., 2008. *Neutraliteten*. Visby: Books-on-Demand.
- Lindroos, Ingemo, 2017. "Sverige kritiskt till EU-styrt försvarssamarbete – Finland vill ha mer", *Yle Nyheter*, Nyhetsartikel. 2017-07-04. [Elektronisk] <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/07/04/sverige-kritiskt-till-eu-styrt-forsvarssamarbete-finland-vill-ha-mer> Hämtdatum: 2018-05-12.

- Lodin, Hanna och Werner, Freja, 2016. *En beväpnad feminism. Kritisk granskning av Sveriges feministiska utrikespolitik och vapenexport*. Lunds universitet. [Elektronisk] <https://lup-lub-lu.se/ludwig.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=8896739&fileOId=8898587&redir=1> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Lüning, Sanna, 2017. "Få koll på försvarsmaktsövningen Aurora 17", *SVT nyheter*, Nyhetsartikel. 2017-09-10. [Elektronisk] <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fa-koll-pa-forsvarmaktsovningen-aurora-17> Hämtdatum: 2018-04-20.
- Månsson, Karl och Rönnlund, Markus, 2014. *Debatt kring svensk vapenexport nu och då. Argumentationsanalys av riksdagsdebatter rörande tveksamma svenska exportbeslut*. Lunds universitet. [Elektronisk] <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=4914410&fileOId=5044777> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Nammo. *About us*. [Elektronisk] <https://www.nammo.com/who-we-are/about-us/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- NATO – North Atlantic Treaty Organization, 2012. *Signatures of Partnership for Peace Framework Document*. [Elektronisk] https://www.NATO.int/cps/en/NATOLive/topics_82584.htm Hämtdatum: 2018-04-21.
- Naval Technology. *RBS15 Mk3 Surface-to-Surface Missile*. [Elektronisk] <https://www.naval-technology.com/projects/rbs15-mk3-surface-to-surface-missile-ssm/> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Neskovic, Kristina, 2011. *Säkerhet för vem? En idé och argumentationsanalys av Svensk krigsmaterielexport*. Lunds universitet. [Elektronisk] <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=2373532&fileOId=2430272> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Neuhold, Hanspeter, 1988. "The neutral states of Europe: Similarities and differences" i Leonhard, Alan T., *Neutrality: Changing Concepts and Practices*. Lanham: University Press of America, s. 186-218.
- NORDEFECO – Nordic Defence Cooperation. *The basics about NORDEFECO*. [Elektronisk] <http://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Nygren, Jan, 2006. "Från svensk profil till internationellt samarbete – ett gemensamt nationellt intresse!" i *Exportkontroll i tiden – från nationellt försvar till globalt ansvar*. Inspektionen för strategiska produkter, s. 86-95.
- Nygårds, Olle, 2013. "Försvarsindustrin allt mindre svensk", *Svenska Dagbladet*, Nyhetsartikel. 2013-03-25. [Elektronisk] <https://www.svd.se/forsvarsindustrin-allt-mindre-svensk> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Olsson, Jonas, 2018. "Sveriges andel av vapenexporten minskar", *SVT Nyheter*, Nyhetsartikel. 2018-03-12. [Elektronisk] <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sveriges-vapenexport-minskar> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Olsson, Stefan, 2016. *Vapenexport för fred*. Storholmen: Exilium.

- OSCE – Organization for Security and Co-operation in Europe. *Participating States*. [Elektronisk] <https://www.osce.org/participating-states> Hämtdatum: 2018-04-21.
- Rosengren, Josefine, 2011. *Svensk vapenexport – varför (inte)? En undersökning av för- och motargument till Sveriges export av krigsmateriel*. Örebro universitet. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:489319/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- SCB – Statistiska centralbyrån (1). *Hierarkisk visning från avdelningsnivå och nedåt – SNI 2007*. [Elektronisk] <http://www.sni2007.scb.se/snihierarki2007.asp?sniniva=A&snikod=C> Hämtdatum: 2018-05-04.
- SCB – Statistiska centralbyrån (2). *Befolkningen 16+ (RAMS) efter region, sysselsättning och år*. [Elektronisk] http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM0207_AM0207H/BefSyssAldKonK/table/tableViewLayout1/?rxid=3060d281-00f6-4ba3-9c68-f573aedd9b91 Hämtdatum: 2018-05-04.
- SCB – Statistiska centralbyrån 2016. *Arbetskraftsbarometern 2016. Vilka utbildningar ger jobb?* [Elektronisk] https://www.scb.se/Statistik/Publikationer/UF0505_2016A01_BR_AM78BR_1604.pdf Hämtdatum: 2018-05-04.
- Sirelius, Ian, 2012. *En vapenexport i förändring. En studie i svensk vapenexportpolitik*. Uppsala universitet. [Elektronisk] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:611244/FULLTEXT01.pdf> Hämtdatum: 2018-05-10.
- SOFF – Säkerhets- och försvarsföretagen (1). *Försvarsmarknaden. Statistik 2016*. [Elektronisk] https://soff.se/wp-content/uploads/2017/05/FACTS2016_trifolder.pdf Hämtdatum: 2018-05-04.
- SOFF – Säkerhets- och försvarsföretagen (2). *Om SOFF*. [Elektronisk] <https://soff.se/om-soff/> Hämtdatum: 2018-05-04.
- Spängs, Thorbjörn, 2014. “DN 150 år: Boforsbrevet var rena dynamiten på DN:s redaktion”, *Dagens Nyheter*, Nyhetsartikel. 2014-11-24. [Elektronisk] <https://www.dn.se/nyheter/sverige/dn-150-ar-boforsbrevet-var-rena-dynamiten-pa-dns-redaktion/> Hämtdatum: 2018-05-11.
- SR, 2012. “Reinfeldt: Vårt välstånd bygger på handel”, *Ekot, Sveriges Radio*, Nyhetsprogram. 2012-03-09. [Elektronisk] <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5008472> Hämtdatum: 2018-04-21.
- SR, 2015. “Sverige samarbetar allt mer med NATO”, *Klartext, Sveriges Radio*, Nyhetsprogram. 2015-10-30. [Elektronisk] <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=493&artikel=6291142> Hämtdatum: 2018-04-21.
- SR P3, 2012. “Granaten Excalibur – och den svenska vapenexporten”, *Sveriges Radio, P3 Dokumentär*, Radioprogram. 2012-08-05. [Elektronisk] <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/43776?programid=2519> Hämtdatum: 2018-05-12.

- Svensson, Angelika och Ydringer, Josefin, 2006. *Sveriges vapenexport till USA under Irakkriget*. Lunds universitet. [Elektronisk] <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=1322037&fileOID=1322038> Hämtdatum: 2018-05-10.
- Svensson, Niklas, 2016. "Löfven hoppas på Jas-affär med Indien", *Expressen*, Nyhetsartikel. 2016-02-13. [Elektronisk] <https://www.expressen.se/nyheter/lofven-hoppas-pa-jas-affar-med-indien/?complete-navigation=&site=mobile> Hämtdatum: 2018-04-21.
- ThyssenKrupp. *Contact*. [Elektronisk] <https://www.thyssenkrupp.com/en/contact.html> Hämtdatum: 2018-05-12.
- Tingsten, Herbert, 1941. *Idékritik*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- TT, 2017. "Sifo: Stort stöd för kärnvapenförbud", *Svenska Dagbladet*, Nyhetsartikel. 2017-10-25. [Elektronisk] <https://www.svd.se/sifo-stort-stod-for-karnvapenforbud> Hämtdatum: 2018-04-21.
- TT, 2018. "Wallström: Det bådär inte gott för världen", *Svenska Dagbladet*, Nyhetsartikel. 2018-05-08. [Elektronisk] <https://www.svd.se/wallstrom-det-badar-inte-gott-for-varlden> Hämtdatum: 2018-05-13.
- Vedung, Evert, 1977. *Det rationella politiska samtalet. Hur politiska budskap tolkas, ordnas och prövas*. Stockholm: Aldus/Bonniers.
- Åkerström, Linda, 2016. *Den svenska vapenexporten*. Stockholm: Leopard förlag.